

**ДЖОН
СТЮАРТ
МИЛЛЬ**

VAPAUDESTA

ДЖОН МИЛЛЬ

Vapaudesta

«Public Domain»

Милль Д. С.

Varaudesta / Д. С. Милль — «Public Domain»,

Содержание

ENSIMÄINEN LUKU	5
TOINEN LUKU	13
Конец ознакомительного фрагмента.	23

John Stuart Mill

Vapaudesta

ENSIMÄINEN LUKU

Johdatus

Tämä kirja ei käsittele n.s. tahdon vapautta, jota niin onnistumattomasti on asetettu väärin nimitetyn filosofisen välttämättömyyden vastakohdaksi, vaan yhteiskunnallista eli kansalaisvapautta, s.o. sen vallan luontoa ja rajoja, jota yhteiskunta oikeudenmukaisesti saattaa käyttää yksityisen yli. Tämä on asia, jota harvoin on esitetty ja tuskin koskaan yleisemmältä kannalta keskusteltu; mutta kuiteinkin se syvästi vaikuttaa salaisella läsnäolollansa meidän ajan käytännöllisiin riitakysymyksiin ja on varmaan pian saava itsensä tunnustetuksi tulevan ajan elinkysymykseksi. Se ei suinkaan ole uusi; päin vastoin se on ammoisista ajoista tavallansa hajottanut ihmiskunnan osiin. Nykyaikana, kuin ihmiskunnan sivistyneemmät osat ovat niin kauaksi edistyneet, esiintyy se itse uudessa muodossa ja vaatii erityistä, perusteellisempaa käsittelyä.

Taistelu vapauden ja vallan välillä on enimmin esiintyvä piirre niissä historian osissa, joihin ensiksi olemme tutustuneet, erittäinkin Kreikan, Rooman ja Englannin historiassa. Mutta ennen muinoin taistelivat alamaiset eli joku alamaisten luokka ja hallitus keskenänsä. Vapaudella tarkotettiin silloin suojelusta hallitsijan mielivaltaa vastaan. Hallitsijat olivat (paitsi muutamissa Kreikan valtioissa) ikäänkuin hallitsemansa kansan luonnollisia vastustajia. Hallitsevaisena oli joko yksinvaltiastahi vallitseva luokka eli kasti, joka oli saanut valtansa perinnön tahi anastuksen kautta; ainakaan se ei ollut hallittujen suostumuksella siihen päässyt, vaikka tuota valtaa ei uskallettu, kenties ei tahdottukaan vastustaa, ehkä kyllä sen sortoa vastaan keksittiin kaikellaisia varokeinoja. Hallitsijain valtaa pidettiin välttämättömänä, mutta samassa erittäin vaarallisena; sitä pidettiin aseena, jota he saattoivat käyttää yhtä helposti omia alamaisiaan, kuin ulkonaisia vihollisia vastaan. Suojelemaan yhteiskunnan heikompia jäseniä joutumasta lukemattomain kotkain saaliiksi, tarvittiin yksi peto, väkevämpi muita, jonka tuli pitää toisia kurissa. Mutta kuin pääpeto saattoi olla yhtä ahnas raatelemaan laumaa, kuin yksikään pienempiä, niin oli aina oltava varoillaan puolustamaan tämänkin hampaita ja kynsiä vastaan. Sen vuoksi oli isänmaanystävain silmämääränä panna rajat sille vallalle, jota voi kärsiä hallitsijan käyttävän yhteiskunnan yli, ja tätä rajoitusta silloin ymmärrettiin vapaudella. Siihen päästiin kahta tietä. Ensiksi saamalla tunnustetuksi muutamia etuuksia, n.s. valtiollisia vapauksia tahi oikeuksia, joita loukkaamisellaan hallitsijan katsottiin rikkoneen velvollisuutensa sekä oikeuttaneen yksityiseen tai yleiseen kapinaan. Toinen ja yleensä myöhempi keino oli valtiomuodollisen valvonnan asettaminen, jossa yhteiskunnan tai jonkun sen etuja edustavaksi oletetun virkakunnan myöntymistä pidettiin välttämättömänä ehtona muutamille hallitsijavallan tärkeämmille toimille. Edelliseen rajoitustapaan on hallitsijavalta useimmissa Europan maissa pakotettu enemmän tai vähemmän alistumaan. Toisen laita ei ole ollut sama; ja työ sen toteuttamiseksi, tahi, jos se jossain määrin on toteutettu, sen täydellisentämiseksi on kaikkialla tullut vapauden ystävain pääpyrinnöksi. Ja niin kauvan kuin tyydyttiin vastustamaan yhtä vihollista toisella ja sietämään yhtä hallitsijaa, kuin vaan saatiin enemmän tai vähemmän varmoja takeita hänen tyranniuttansa vastaan, ei vaatimuksissa käytykään tätä kauvemmaksi.

Mutta ihmiskunnan kehityksessä tuli aika, jolloin lakattiin pitämästä luonnon välttämättömyytenä sitä, että hallitus oli itsenäinen mahti, jonka edut olivat toiset kuin kansan. Tämän ajan ihmisistä oli paljoa parempi, että valtion virkamiehet olisivat heidän asianajajiansa eli edustajiansa, joita saattoi mielinmäärin panna viralta. Näytti siltä kuin he ainoastaan täten olisivat voineet saada täyden varmuuden siitä, että hallituksen valtaa ei väärinkäytettäisi heidän vahingokseen.

Vähitellen tämä vaaliminen valittavaa ja määräaikaista hallitusta tuli kansanpuolueen ponnistusten pääesineeksi, missä vaan sellainen puolue oli olemassa, ja syrjäytti huomattavasti edelliset puuhut rajoittaa hallitusvaltaa. Kuin pyrintö oli päässyt siihen, että se alkoi selvittää hallitusvallan lähtevän hallittujen määräaikaista vaaleista, niin alkoivat useat arvella, että itse hallitusvallan rajoittamista oli pidetty liian paljon silmällä. *Tämä* oli, siltä näytti, varokeino hallitsijoita vastaan, joitten edut yleensä olivat kansan etujen vastakohtana. Nyt tarve vaati ainoastaan, että hallitsijat olivat yhtä kuin kansa, että heidän etunsa ja tahtonsa oli kansan etu ja tahto. Eihän kansa muka tarvinnut suojelusta omaa tahtoansa vastaan. Eihän ollut pelkoa, että se sortaisi itseänsä. Kuin vaan hallitsijat olivat kansalle vastuunalaiset, kuin kansalla oli, valta niitä heti erottaa virasta, niin saattoihan se kyllä uskoa niille vallan, jonka käyttämisen se itse, määräsi. Hallitsijain valta oli muka kansan oma valta, koottuna ja käytännöllisessä muodossa. Tämä ajattelemis- eli kentiesi oikeammin tuntemistapa oli yleinen europalaisen liberalismiin viimeisessä miespolvessa; ja mannermaalla on se siinä vieläkin selvästi vallitsevana. Ne, jotka myöntävät jonkunlaista rajoitusta siinä, mitä hallitus saa tehdä, (sellaisista hallituksista puhumatta, joita he eivät katso saavan olla olemassakaan), ovat loistavia poikkeuksia mannermaan valtiollisissa ajattelijoissa. Samallinen mielipiteen suunta olisi ehkä tähän aikaan päässyt meidänkin maassa vallalle, jos ne seikat, jotka jonkun aikaa sitä edistivät, olisivat muuttumattomina jatkuneet.

Mutta valtiollisissa ja filosofisissa teorioissa, samoin kuin ihmisissäkin, paljastaa menestymisen virheet ja heikkoudet, jotka muuten eivät olisi tulleet huomatuiksi. Se ajatus, ett'ei kansan tarvinnut rajoittaa valtaansa itsensä yli, saattoi näyttää selviöltä, kuin kansanhallitus vielä oli paljas unelma, kuin siitä oli ainoastaan luettu, että se oli joskus entisinä aikoina ollut olemassa. Eivätkä sellaisetkaan ajoittaiset hairahdukset, kuin Ranskan vallankumouksessa tehtiin, välttämättömästi hämmäntäneet tätä ajatusta; pahimmat niistä muka olivat vallanastajavähemmistön tekoja, jotka eivät mitenkään kuuluneetkaan kansallisten laitosten toimintaan, vaan äkillisiin, suonenvedontapaisiin purkauksiin yksin- ja ylimysvallan sortoa vastaan. Mutta levisipä sitten suureen osaan maanpintaa demokratinen tasavalta, joka pääsi mahtavimpain jäsenten joukkoon kansain keskuudessa; ja samalla joutui valittava, vastuunalainen hallitus tarkastuksen ja muistutusten esineeksi, jotka aina seuraavat suuria tapahtumia. Nyt huomattiin, ett'eivät sanelmat "itsehallinnosta" ja "kansan vallasta itsensä yli" ilmaiseet asian todellista laitaa. Se "kansan", joka valtaa käyttää, ei ole aina sama kansa, jonka yli tätä valtaa käytetään, eikä se "itsehallinto", josta puhutaan, ole kunkin hallinto itsensä ylitse, vaan hallinto kunkin ylitse kaikkien muitten kautta. Sitä paitsi kansan tahto käytännössä merkitsee väestön lukuisimman ja toimeliaimman *osan* tahtoa, enemmistöä, tahi niitä, jotka ovat onnistuneet pääsemään enemmistöksi tunnustetuiksi. Kansa niin muodoin saattaa haluta sortaa jotakin osaansa, ja varokeinot ovat yhtä välttämättömät tätä, kuin mitään muutakaan vallan väärinkäyttöä vastaan. Rajoittaminen hallituksen valtaa individuin ylitse on siis aivan yhtä tärkeätä siinäkin tapauksessa, että vallanpitäjät ovat säännöllisesti tilivelvolliset yhteiskunnalle s.o. sen voimakkaimmalle puolueelle. Tämä katsantokanta on helposti päässyt vallalle, sillä se miellyttää yhtä paljon ajattelijoita kuin niitä tärkeitä luokkia europalaisessa yhteiskunnassa, joiden todellisten tai luuleteltujen etujen vihollinen demokratia on; ja valtiollisissa mietelmissä luetaan nykyään "enemmistön tyrannia" niihin vaaroihin, joita vastaan yhteiskunnan tulee olla varoillaan.

Samoin kuin muutkin tyranniat tuli enemmistönkin tyrannia heti peljätyksi, ja sinä se on vieläkin yleensä, varsinkin sen vaikutus julkisten virastojen toimissa. Mutta ajattelevat ihmiset huomasivat, että kuin tyrannina on yhteiskunta itse – yhteiskunta kokonaisuudessaan niiden individien ylitse, jotka sen muodostavat – niin eivät sen sortamiskeinot rajoitu niihin toimiin, joita se harjoittaa virkamiestensä kautta. Yhteiskunta voipi panna ja panee toimeen päätöksensä; vaan jos se tekee vääriä päätöksiä oikeain sijasta, tai yleensä ollenkaan päättää asioista, joihin se ei saisi ryhtyä, niin se harjoittaa sosialista sortoa, kauheampaa kuin moni valtiollisen sorron laji; sillä vaikk'ei sitä tavallisesti kannatakaan niin ankarat rangaistukset, niin on siitä kuitenkin vaikeampi pelastua, koska se tunkeutuu

syvemmälle elämän erityiskohtiin ja orjuuttaa itse sielunkin. Suojelus esivallan tyranniutta vastaan ei siis ole riittävä: tarvitaan myöskin suojelusta vallitsevan mielipiteen ja tunteen tyranniutta vastaan, vastaan yhteiskunnan taipumusta muilla välikappaleilla kuin sivilirangaistuksilla tyrkyttää omia käsitteitensä ja tapojansa elinohjeeksi niille, jotka niistä poikkeavat; kahlehtia edistymistä ja jos mahdollista estää muodostumasta individejä, jotka eivät sovellu sen suuntaan, ja pakottaa kaikki luonteet mukaantumaan sen omaan malliin. Yleisen mielipiteen oikeudenmukaiselle sekaantumiselle individin vapauteen on raja: ja tämän rajan löytäminen sekä sen suojeleminen loukkauksilta on yhtä välttämätön ihmiskunnan asiain hyvälle järjestykselle, kuin suojeleminen valtiollista sortovaltaa vastaan.

Mutta vaikka tätä väitöstä periaatteessaan tuskin vastustettaneen, niin asian käytännöllinen puoli, mistä tämä raja on vedettävä – kuinka on saatava oikea sovitus individin vapauden ja yhteiskunnan valvonnan välille – on aine, joka on melkein kokonaan selvittämättä. Kaikki, mistä ihmisen oleminen saa arvonsa, vaatii muiden ihmisten vapauden pakollista rajoittamista. Sen tähden täytyy säätää joitakin käytösohjeita, etupäässä lain kautta, mutta monessa seikassa, johon lain sekaantuminen ei sovellu, yleisen mielipiteen kautta. Mitä näiden ohjeiden tulee olla, on pääkysymys ihmiskunnan asioissa; mutta muutamia melkein itsestään selviä kohtia lukuunottamatta, on tämä kysymys niitä, joiden ratkaisemisessa on vähimmin edistytty. Ei ole kahta aikakautta, tuskinpa kahta maata, jotka olisivat sen ratkaisseet samalla tavalla; ja toinen maa ja toinen aika kummastelee toisensa ratkaisua. Kuitenkaan eivät minkään aikakauden, eivätkä minkään maan ihmiset arastele siinä suurempia vaikeuksia olevan, kuin jos ihmiskunta kaikkina aikoina olisi ollut siitä asiasta yksimielinen. Ne säännöt, jotka heidän keskinsä vallitsevat, näyttävät heistä selviltä ja oikeutetuilta itsestään. Tämä melkein yleinen hairahdus on sekin esimerkki tottumuksen taikavaikutuksesta, tottumuksen, joka ei ainoastaan ole, niin kuin sananlasku sanoo, "toinen luonto", vaan jota alinomaa pidetään ensimmäisenä. Tottumuksen voima estämään kaiken epäilyksen niiden ohjeitten suhteen, joita ihmiset säätävät toisilleen, on sen vuoksi vielä täydellisempi että tottumus on niitä asioita, joihin eivät ihmiset yleensä pidä tarpeellisenä lausua syitä, ei toisille eikä itselleen. Ihmiset tapaavat uskoa, ja heitä ovat tässä uskossa vahvistaneet jotkut, jotka tahtovat käydä filosofeista, että heidän tunteensa tämälaisissa asioissa ovat pätevämmät, kuin järkevät ajatukset, ja että tunteet korvaavat nämät jälkimäiset. Se käytännöllinen periaate, jonka mukaan he muodostavat mielipiteensä ihmisten käytöksen ohjaamisesta, on tuo jokaisen ihmisen mielessä oleva tunne, että kaikkien tulisi toimia, niinkuin hän ja ne, joitten kanssa hän on yhtä mieltä, soisivat hänen toimivan. Eikä todella kukaan tunnusta itselleen, että hänen päätöstensä määrääjänä on hänen oma mielitekonsa. Mutta sellaista mielipidettä käytöstavasta, joka ei perustu järkisyihin, voi pitää ainoastaan personallisena mieltymyksenä, ja jollei kerran ilmotetut järkisyöt ole muuta, kuin paljasta vetoamista muiden ihmisten samallaiseen mieltymykseen, niin on kuitenkin tämäkin vielä ainoastaan monen mielitekoa yhden hengen mieliteon sijasta. Mutta tavalliselle ihmiselle ei hänen oma mielitekonsa, täten kannatettuna, ole ainoastaan täydellisesti tyydyttävä syy, vaan ainoa peruste, mikä hänellä yleensä on niihin käsityksiinsä siveellisyydestä, aistista, sopivasta, jotka eivät ole suoraan lausuttuina hänen uskontunnustuksessansa, ja samalla pääohjeena tämänkin selvittämisessä. Siis ovat ihmisten mielipiteet kiitettävästä ja moitittavasta niiden kaikkien erilaisten syiden alaisina, jotka vaikuttavat heidän toivomuksiinsa toisten käytöksen suhteen, ja jotka syyt ovat yhtä lukuisat kuin ne, jotka määräävät heidän toivomuksiensa muissakin suhteissa: milloin heidän järkensä, milloin taas heidän esiluulonsa eli taikauskonsa, usein heidän yhteiskunnalliset, usein myöskin yhteiskuntavastaiset taipumuksensa, heidän kateutensa tai epäluulonsa, heidän ylpeytensä tai halveksimisensa, mutta tavallisimmin heidän toivomuksensa ja huolehtimisensa omia etuja – heidän oikeutettu tai epäoikeutettu itsekkäisyytensä. Missä tahansa on olemassa vallitseva luokka, lähtee melkoinen osa maan siveellisyyksäsitteitä sen luokkaeduista ja sen paremmuusluulosta. Siveellisyyssuhteet spartalaisen ja helotin, herran ja orjan, ruhtinaan ja alamaisen, aatelisen ja aatelittoman, miehen ja vaimon välillä ovat enimmäkseen olleet näiden luokkaetujen ja – tunteitten luomia; ja täten

syntynyt käsityskanta vaikuttaa puolestaan siveellisiin tunteisiin vallitsevan luokan sisällississä väleissä. Toisaalta taas, missä onnen vallassa ollut luokka on menettänyt valtansa, tahi missä sen valta ei ole kansanmieleinen, on vallitsevissa siveellisissä tunteissa jälkiä maltittomasta vastenmielisyydestä etevämmyyttä vastaan. Toinen suuri ratkaiseva periaate määrätessä käytöksen sääntöjä (mitä on tehtävä tai jätettävä tekemättä), jotka ovat päässeet lakiin tai yleiseen mielipiteeseen, on ollut ihmisten orjamainen alamaisuus maallisten hallitsijainsa ja jumaliensa mieltymyksiä ja vastenmielisyyksiä kohtaan. Tämä orjamaisuus, vaikka pääasiassa itsekästä, ei ole teeskentelyä: siitä lähtee todellisia kammon tunteita, se on saanut ihmisiä polttamaan noitita ja vääräuskoisia. Niin monien alhaisempien vaikutusten rinnalla on varmaan yhteiskunnan yleisillä ja selvillä eduilla ollut osansa, vieläpä melkoinen osa siveellisten tunteitten ohjaamisessa; ei niinkään paljon järkisyytensä ja oman arvonsa, kuin niiden sympatiain ja antipatiain kautta, jotka niistä eduista kasvavat: ja sympatiat ja antipatiat, joilla on ollut hiukan tai ei mitään tekemistä yhteiskunnan etujen kanssa, ovat aivan yhtä suurella voimalla vaikuttaneet siveellisten käsitteiden määräämiseen.

Yhteiskunnan tai jonkun sen mahtavan osan taipumukset tai vastenmielisyydet ovat siis käytännössä pääasiallisesti määränneet ne ohjeet, joita kaikkien tulee noudattaa lain tai yleisen mielipiteen rangaistuksen uhalla. Ja yleensä eivät ne, jotka ovat ajatuksiltaan ja tunteiltaan olleet yhteiskuntaa edellä, ole koskeneet tämän seikan periaatteeseen, vaikka he ovatkin saattaneet sen erityiskohtien kanssa riitaantua. He ovat enemmän tutkineet sitä, mitä yhteiskunnan tulisi hyväksyä, mitä hylkiä, kuin kysymystä, tulisiko yhteiskunnan hyväksymisen tahi hylkimisen olla lakina individille. He ovat pitäneet parempana koettaa muuttaa ihmisten tunteita niissä kohdissa, joissa he itse olivat eri mieltä, kuin yhtyä muiden erimielisten kanssa puolustamaan vapautta. Ainoa kohta, jossa useampi ihminen on ottanut tuon korkeamman kannan periaatteekseen ja lujasti siinä pysynyt, on uskonnollisen mielipiteen ala. Seikka on monessa suhteessa valaiseva ja varsinkin siinä, että se on mitä sattuvin todiste n.s. "siveellisen tunteen" pettäväisyydestä, sillä rehellisen umpiuskoisen *odium theologicum* (uskonkiihko) on mitä selvin kohtaus "siveellistä tunnetta". Ne, jotka ensinnä mursivat sen ikeen, joka kutsui itseään yleiseksi (katoliseksi) kirkoksi, olivat yhtä vähän taipuvaiset suvaitsemaan eriäväisiä uskonnollisia mielipiteitä, kuin tämä kirkko itse. Mutta kuin kuumiin taisteluihin oli ohitse ilman että mikään puolue oli täydellisesti voittanut ja jokainen kirkko eli lahko oli pakotettu tyytymään siihen alaan, joka sillä jo oli, oli vähemmistöjen, kuin he nyt näkivät, ett'ei heillä ollut toivomistakaan päästä enemmistöksi, täytymys pyytää niitä, joita he eivät voineet kääntää, suvaitsemaan heidän erimielisyyttään. Siis melkein yksinomaan tällä alalla on individin oikeus yhteiskuntaan nähden tullut periaatteen selvällä pohjalla määräytyksi, ja yhteiskunnan vaatimus käyttää valtaansa toisin ajattelevia vastaan tullut julkisesti vastustetuksi. Ne suuret kirjailijat, joita maailman on kiittäminen siitä uskonnonvapaudesta, joka sillä on; ovat yhteisesti puolustaneet omantunnonvapautta loukkaamattomana oikeutena sekä kerrassaan kieltäneet ihmisen tarvitsevan kenellekään toiselle tehdä tiliä uskonnollisesta vakaumuksestaan. Mutta ihmisten suvaitsemattomuus kaikissa asioissa, jotka todella heidän sydäntänsä koskevat, on niin luonnollinen, että uskonnonvapautta tuskin on missään pantu käytännössä voimaan, paitsi missä uskonnollinen välinpitämättömyys, joka ei anna häiritä rauhaansa teologisilla kiistoilla, on laskenut painonsa vaakakuppiin. Yleisesti tunnustavat kaikki uskonnollismieliset henkilöt suvaitsevaisimmassakin maissa suvaitsevaisuus velvollisuutta ainoastaan – panemalla hiljaisesti vastalauseen. Yksi myöntää, että kirkon hallinnossa saa poiketa, mutta ei opissa; toinen saattaa suvaita kaikkia muita paitsi paavilaisia ja unitarianeja, kolmas jokaista, joka vaan uskoo ilmoitettua uskontoa; muutamain harvain kristillinen rakkaus ulottuu vähän kauvemmaksi, vaan pysähtyvät hekin vaatimaan, että ainakin jumalaan ja tulevaan elämään on uskominen. Kaikkialla, missä enemmistön usko vielä on todellinen ja elävä, on se osottainnut hyvin vähän alentaneensa kuuliaisuudenvaatimuksiansa.

Vaikka Englannissa valtiollisen historiamme omituisten seikkain tähden yleisen mielipiteen ijes on ehkä raskaampi, niin lain ijes taas on keveämpi, kuin missään muussa Europan maassa; ja täällä vallitsee suuri vastenmielisyytys kaikkea sekä lainsäätävän että toimeenpanevan vallan sekaantumista

vastaan yksityisen ihmisen asioihin. Tämä ei sanottavasti lähde oikeasta kunnioituksesta individin vapautta kohtaan, vaan yhä vielä jatkuvasta tottumuksesta pitää hallitusta päinvastaisten etujen edustajana, kuin yleisön ovat. Enemmistö ei ole vielä oppinut käsittämään hallituksen valtaa omaksi vallaksensa, eikä sen mielipiteitä omiksi mielipiteikseen. Kuin se siihen pääsee, joutuu personallinen vapaus yhtä paljon hallituksen, kuin se nyt on yleisen mielipiteen sorron alaisena. Mutta vielä on varalla melkoinen määrä tunnetta valmiina vastustamaan jokaista yritystä lailla tarkastaa ihmisiä asioissa, joissa he eivät tähän asti ole tottuneet sen tarkastusta kärsimään; ja tässä tehdään hyvin vähän erotusta, kuuluuko asia lain tarkastuspiiriin, vai eikö; niin vähän, että tuo tunne, niin terveellinen kuin se sinään onkin, on niissä erityistapauksissa, joissa se on valtaan päässyt, kenties yhtä usein ollut väärässä, kuin oikeassa. Eikä todella olekaan mitään tunnustettua periaatetta, jonka mukaan hallituksen sekaantumisen sopivaisuutta voisi asianomaisesti tutkia. Ihmiset päättävät omaan personallisten taipumustensa mukaan. Toiset mielellään kehottavat hallitusta ryhtymään asiaan, milloin vaan jotain hyvää olisi tehtävä, tahi jotain pahaa korjattava, toiset taas kärsivät ennen mitä yhteiskunnallista pahaa tahansa, kuin yhdenkään lisäisivät niihin inhimillisten etujen aloihin, jotka olisivat hallituksen tarkastuksen alaisina. Ja kussakin erityisessä tapauksessa asettuvat ihmiset sille tai tälle puolelle heidän tunteittensa yleisen suunnan mukaan, joko sen mukaan, kuin he harrastavat sitä erityistä asiaa, joka on esitetty hallituksen tehtäväksi, tahi sen mukaan kuin he luottavat siihen, että hallitus tekee sen heidän mielensä mukaan; mutta ani harvoin johdonmukaisesti seuraten periaatetta siitä, mitä hallituksen sopii tehdä. Sen vuoksi minusta tämän perusohjeen eli prinssiipin puutteessa toinen puolue nykyään on yhtä väärässä kuin toinenkin; hallituksen sekaantumista melkein yhtä usein sopimattomasti vaaditaan, kuin sopimattomasti moititaan.

Tämän kirjan tarkoituksena on esittää hyvin yksinkertainen periaate, joka olisi oikeutettu ehdottomasti määräämään yhteiskunnan pakotusta ja valvontaa yksityisen suhteen, olkootpa käytetyt keinot sitten fyysillistä voimaa lain rangaistuksen muodossa, tahi moralista sitomista yleisen mielipiteen kautta. Tämä periaate on se, että ainoa päämäärä, joka oikeuttaa ihmisiä yksityisesti tahi yhteisesti sekaantumaan jonkun lähimäisensä toimintavapauteen, on itsepuolustus. Ainoa tarkoitus, jossa oikeudella voidaan käyttää valtaa jonkun sivistyneen yhteiskunnan jäsenen yli vastoin hänen tahtoansa, on tarkoitus estää muiden vahinkoa. Hänen oma fyysillinen tai moraalinen etunsa ei ole riittävä syy. Häntä ei saa oikeudenmukaisesti pakottaa tekemään jotain tai olemaan tekemättä sen vuoksi, että hänelle olisi parempi tehdä niin, sen vuoksi, että se tekisi hänet onnellisemmaksi, sen vuoksi, että muiden mielestä olisi viisaampaa ja vaikkapa oikeampaakin tehdä niin. Näillä syillä kyllä saattaa häntä varottaa, keskustella hänen kanssaan, vakuuttaa tai taivuttaa häntä, mutta ei pakottaa eikä etsiä häntä millään pahalla, jos hän toisin toimii. Oikeuttaakseen tähän täytyy sen menettelyn, josta häntä tahdotaan estää, olla aiotun tekemään pahaa jollekulle muulle. Ainoa osa ihmisen käytöstä, josta hän on vastuunalainen yhteiskunnalle, on se, joka koskee muita. Siinä osassa, joka koskee häntä itseänsä, on hänen vapautensa oikeudella ehdoton. Itsensä ylitse, oman ruumiinsa ja sielunsa ylitse on ihminen itsevalti.

Tuskin lienee tarpeellista sanoa, että tämä lause on aijottu sovitettavaksi ainoastaan sellaisiin ihmisiin, joiden kyvyt ovat täydellisesti kypsyneet. Me emme puhu lapsista, emmekä nuorista, jotka eivät ole lain määräämässä täysijässä. Niiden, jotka vielä ovat siinä asemassa, että muiden tulee pitää heistä huolta, täytyy saada suojelusta sekä omia tekojansa että ulkonaista vääryyttä vastaan. Samasta syystä emme ota lukuun sitä kehittymätöntä yhteiskuntatilaa, jossa kansaa itseäänkin täytyy pitää vielä alaikäisenä. Ensimmäiset vaikeudet vapaaehtoisen edistymisen uralla ovat niin suuret, että harvoin on vara valita välikappaleita niiden voittamiseen; ja hallitsija on innokkaassa parantamishalussaan oikeutettu käyttämään hyväkseen kaikkia keinoja, jotka voivat viedä muuten kenties saavuttamattomaan tarkotusperään. Despotinen hallitustapa on barbareihin nähden oikeutettu, jos nimittäin tarkoituksena on heidän sivistämisensä ja jos tarkoituksen todellinen saavuttaminen oikeuttaa keinot. Vapautta periaatteena ei voi mitenkään sovittaa oloihin, jotka olivat ennen kuin ihmiset kehittyivät siihen määrään, että heitä voi parantaa vapaan, puolueettoman

keskustelun kautta. Siihen saakka ei ollut muuta neuvoa, kuin sokeasti totella Akbaria¹ tahi Kaarlo Suurta, jos onni sattui semmoisia suomaan; mutta niin pian kuin ihmiset ovat kehittyneet vakaumuksen tahi vakuuttamisen kautta parannukseen ohjattavaksi (johon ajanjaksoon kaikki ne kansat, joista tässä puhumme, jo kauvan sitten ovat päässeet), niin ei pakottaminen välittömässä muodossa eikä rangaistuksena ja sakkona tottelemattomuudesta enää ole hyväksyttävä keinoksi heidän parantamiseksi; se on oikeutettu ainoastaan turvaamisessa muita ihmisiä.

Tässä minun sopii mainita, että luovun kaikista eduista, jotka todistukseni hyväksi saattaisi johtaa ehdottoman, hyödystä riippumattoman oikeuden käsitteestä. Minä pidän hyötyä viimeisenä ratkaisijana kaikissa eettillisissä (siveellisissä) kysymyksissä, mutta hyötyä laveimmassa merkityksessä, perustuvaa edistävän ihmisen pysyviin etuihin. Minä väitän, että nämä edut oikeuttavat taivuttamaan individin itsemääräämisen ulkonaisen tarkastuksen alle ainoastaan niihin tekoihin katsoen, jotka koskevat toisten ihmisten etuja. Jos joku tekee toista vahingoittavan teon, niin onhan siinä jo selvä syy häntä rangaista, joko lain kautta tahi, missä ei lain määräyksiä epäilyksettä voi sovittaa, yleisen paheksumisen kautta. On myöskin monta suoranaista tekoa toisten hyväksi, joita hänet oikeudella saattaa tekemään pakottaa, niinkuin esim. tuomioistuimen edessä todistaminen, osanottaminen maanpuolustukseen tai johonkin muuhun yhteiseen työhön, joka on välttämätön sen yhteiskunnan eduille, jonka suojelusta hän nauttii, ja muutamain erityisten hyväntekeväisyystekojen täyttäminen, esim. lähimäisen hengen pelastaminen, tahi väliinastuminen turvattoman puolustamiseksi pahoinpitelyä vastaan, joita kaikkia selvästi on joka ihmisen velvollisuus tehdä ja joiden laiminlyömisestä hänet saattaa oikeudella pitää yhteiskunnalle vastuunalaisena. Ihminen saattaa tuottaa vahinkoa toisille ei ainoastaan tekojensa, vaan myöskin laiminlyömistensä kautta, ja molemmissa tapauksissa on hän velvollinen vastaamaan heille vahingosta. Tosin tulee jälkimmäisessä tapauksessa pakotusta käyttää paljoa varovaisemmin, kuin edellisessä. Sääntö on, että jokainen on toiselle tekemästään vahingosta vastuunalainen; tekeminen hänet vastuunalaiseksi siitä, ettei ole vahinkoa estänyt, on verraten poikkeus. Mutta onpa monta kyllin selvää ja kyllin tärkeää tapausta tätä poikkeusta oikeuttamaan. Kaikissa asioissa, jotka koskevat ihmisen ulkonaisia oloja, on hän oikeutta myöten vastuunalainen niille, joitten edut siinä ovat kysymyksessä, ja vaadittaissa yhteiskunnalle, heidän suojelijalleen. Usein on päteviä syitä olla vaatimatta häntä vastuusen, mutta näiden syiden tulee lähteä erityisistä asianhaaroista: joko on kysymyksessä tapaus, jossa voi luulla hänen yleensä toimivan paremmin jätettynä omaan vapauteensa, kuin sen valvonnan alaisena, jolla yhteiskunnan on valta häntä sitoa, tahi tuottaisi yritys käyttämään valvontaa uusia vastuuksia, suurempia kuin no, joita sillä oli estettävä. Kun tällaiset syyt estävät pakottamasta vastuunalaisuuteen, tulee ihmisen omantunnon ruveta tuomariksi ja puollustaa niitä toisten etuja, joilla ei ole mitään ulkonaista suojelusta; ja ihmisen tulee arvostella itseänsä sitä ankarammin, kuin ei hän siinä voi tulla lähimäistensä tuomion alaiseksi.

Mutta on yksi toiminta-ala, jossa yhteiskunnalla, individistä erotettuna, on ainoastaan epäsuoria etuja, jos niitäkään; ja tämä ala on koko se osa ihmisen elämää ja käytöstä, joka koskee ainoastaan häntä itseään, tahi jos koskeekin muita, niin tekee sen ainoastaan heidän vapaan, omaehtoisen, eksyttämättömän myöntymyksensä ja osallisuutensa kautta. Kun sanon, että se koskee ainoastaan häntä itseänsä, tarkoitan: suoranaisesti ja ensi sijassa, sillä mikä koskee häntä itseänsä, se koskee muitakin hänen kauttansa, ja se vastaväite, jonka voi perustaa tähän seikkaan, otetaan jäljempänä tutkittavaksi. Tämä on siis ihmisvapauden oikea ala. Se sisältää ensiksi tajunnan sisällisen maailman, vaatien omantunnon vapautta laajimmassa merkityksessä, ajatuksen ja tunteen vapautta, ehdotonta mielipiteen ja käsityksen vapautta kaikissa asioissa, niin käytännöllisissä kuin mietinnöllisissä, tieteellisissä, siveellisissä ja uskonnollisissa. Vapaus lausua ja julaista mielipiteitä saattaa näyttää alistuvan eri periaatteen, koska se kuuluu siihen osaan ihmisen käytöstä, joka koskee muita ihmisiä;

¹ Mogulin keisari, Tamerlanin sukua, (1542-1605). Hänen valtaistuimelle nousustansa (1556) alkaa "itämainen suuruudenaika" I. "Akbarin aika". Suom. muist.

mutta kuin se on melkein yhtä tärkeä, kuin ajattelemisenkin vapaus, ja kuin se suurimmaksi osaksi on samoilla perusteilla, ei sitä käytännössä saata tästä erottaa. Toiseksi tämä periaate vaatii meille taipumusten ja harrastusten vapautta, vapautta suunnitella elämämme oman luonteemme mukaan, vapautta tehdä ja tekemättä jättää, mitä haluamme, kunhan vastaamme tekojemme seurauksista: ilman että lähimmäisemme meitä estävät, kun vaan eivät tekomme heitä vahingoita, vaikkapa, he pitäisivätkin meidän käytöstämme narrimaisena, nurjana ja vääränä. Kolmanneksi seuraa tästä kunkin individin vapaudesta vapaus yhdistyksiin individien kesken, samojen rajojen sisässä, vapaus yhdistyä jotain tarkotusta varten, josta ei lähde vahinkoa muille, edellyttämällä että yhdistyvät henkilöt ovat täysikäisiä, eivätkä ole pakotettuja tahi petettyjä.

Ei mikään yhteiskunta, jossa ei näitä vapauksia ylimalkaan pidetä arvossa, ole vapaa, olkoon sen hallitusmuoto mikä tahansa, eikä mikään yhteiskunta ole täydellisesti vapaa, jossa eivät nämä ole ehdottomasti ja rajoituksitta voimassa. Ainoa vapaus, joka nimensä ansaitsee, on se, että saamme etsiä onneamme omalla tavallamme, kuin emme koeta ryöstää muilta heidän onneaan tahi estellä heidän yrityksiään saavuttaa sitä. Kukin on itse oman onnensa luonnollinen valvoja, sekä ruumiinsa että mielensä ja henkensä onnen. Siitä on ihmisille enemmän etua, että kukin saa elää mielensä mukaan, kuin että häntä pakotettaisiin elämään niin kuin kaikista muista näyttää parhaalta.

Vaikka tämä oppi ei suinkaan ole uusi ja vaikka se useasta näyttäneen kieltämättömältä totuudelta, niin ei ole kuitenkaan toista oppia, joka suoranaistemmin poikkeaisi olemassaolevan mielipiteen ja käytännön yleisestä suunnasta. Yhteiskunta on nähnyt aivan yhtä paljon vaivaa koittaessaan ymmärryksensä mukaan pakottaa ihmisiä mukaantumaan sen käsitteisin personallisesta, kuin yhteiskunnallisesta kelvollisuudesta. Vanhan ajan tasavallat pitivät itsensä oikeutettuina valtiovallan kautta määräämään ihmisten käytöksen yksityisseikkoihin saakka, ja vanhat filosofit kannattivat samaa mielipidettä, sillä perusteella, että valtiolle on jokaisen kansalaisen koko ruumiillinen ja siveellinen kasvatus hyvin tärkeä. Tämä ajattelematapa oli kenties paikallansa pienissä valtioissa, jotka olivat mahtavain vihollisten keskellä, alituisessa vaarassa joutua ulkonaisen hyökkäyksen tai sisällisten metelien kautta kukistetuksi, ja joille lyhytaikainenkin pontevuuden ja itsensähillinnän puute saattoi niin helposti käydä tuhoisaksi, ettei heillä ollut tilaisuutta odottaa vapauden terveellisiä ja kestäviä vaikutuksia. Uuden ajan valtiosyhteiskuntain suurempi koko, ja ennen kaikkea hengellisen ja maallisen vallan erottaminen, (jonka kautta ihmisten omaintuntojen johto siirtyi toisiin käsiin kuin ne, jotka valvoivat heidän maallisia asioitansa), on estänyt lakia niin tarkasti sekaantumasta yksityiselämän erityisseikkoihin. Mutta siveellisen sorron välikappaleita on innokkaammin käytetty poikkeamista vastaan vallitsevasta mielipiteestä yksityisissä, kuin yhteiskunnallisissa asioissa; sillä uskonto, mahtavin niistä aineksista, joista siveellinen tunne on syntynyt, on melkein aina ollut joko kunnianhimoisen papiston, joka on koittanut valvoa ihmisten käytöksen joka puolta, tahi puritanisen hengen vallassa. Ja muutamat niistä uudenaikaista reformatoreista, jotka ovat asettuneet jyrkimpään vastarintaan vanhoja uskontoja vastaan, eivät ole mitenkään olleet kirkkoja tai lahkoja jäljessä vahvistamassa henkisen ylivallan oikeutta. Varsinkin on Comte, jonka yhteiskunnallinen järjestelmä, esitettynä hänen kirjassaan *Système de Politique Positive*, tarkoittaa vahvistaa yhteiskunnan sortovaltaa yksityisen yli (vaikka enemmän siveellisten, kuin lain keinojen kautta), mennyt yli kaiken, mitä säälimättöminkin rigoristi vanhanaikaisten filosofien joukossa tuumaili valtioihanteeksi.

Yksityisten ajattelijoiden ominaisista mielteistä erillään on maailmassa laajalla kasvava taipumus sopimattomasti ulottamaan yhteiskunnan valtaa yksityisen yli sekä yleisen mielipiteen että lainsäädännön voiman kautta; ja kuin maailmassa tapahtuvat muutokset pyrkivät vahvistamaan yhteiskuntaa ja heikontamaan individin valtaa, ei tämä anastus ole niitä onnettomuuksia, jotka helposti itsestään katoavat, vaan päinvastoin niitä, jotka uhkaavat käydä yhä vaarallisemmiksi. Ihmisten halua sekä hallitsijoina että kansalaisina tyrkyttämään omia mielipiteitään ja taipumuksiaan muitten käytöksen ohjeeksi tukevat niin tehokkaasti muutamat ihmisluonnon parhaimmat ja muutamat sen huonoimmat tunteet, että sitä tuskin muu voi hillitä, kuin vallan puute; ja kun valta

ei vähene, vaan lisääntyy, jollei siveellinen vakaumus kohoa lujaksi muuriksi tätä epäkohtaa vastaan, niin täytyy meidän nykyisissä maailmanoloissa odottaa näkevämme sen yhä kasvavan.

On ehkä sovelijainta todistukselle, että me, sen sijaan että heti kävisimme käsiksi yleiseen väitteeseen, aluksi pysymme jossain erityisessä osassa, johon katsoen tässä esitetty periaate on, jollei täydellisesti, niin ainakin jossain määrin yleisen mielipiteen tunnustama. Tämä osa on ajattelemisen vapaus, josta sen heimolaista, puheen ja kirjoituksen vapautta ei mitenkään sovi erottaa. Vaikka nämä vapaudet muodostavat melkoisen osan valtiollista siveysoppia kussakin maassa, missä uskonnollista suvaitsevaisuutta ja vapaita laitoksia tunnustetaan, niin eivät kenties sen sekä filosofiset että käytännölliset perusteet ole niin selvillä yleiselle mielipiteelle, eivätpä kenties useat mielipiteen johtajatkaan niiden arvoa niin perin pohjin tunnusta, kuin olisi voinut odottaa. Näitä perusteita, oikein ymmärrettyinä, voi sovittaa paljon laajemmalle, kuin ainoastaan yhteen osaan tätä ainetta ja seikkaperäinen tutkimus tästä osasta kysymystä on näyttäytynyt parhaaksi johdatukseksi jäljellä olevaan. Ne, joille ei siinä, mitä nyt käyn sanomaan, ole mitään uutta, antanevat toivoakseni minulle anteeksi, että minä uskallan vielä kerran ryhtyä keskustelemaan aineesta, josta kolmen vuosisadan kuluessa on niin usein ajatuksia lausuttu.

TOINEN LUKU

Ajattelemisen ja keskustelemisen vapaudesta

Se aika on toivottavasti mennyt, jolloin olisi ollut tarpeellista puolustaa "painovapautta" yhtenä turvakeinona turmeltunutta ja tyrannillista hallitusta vastaan. Luullaksemme ei tarvitse todistaa vääräksi sitä, että sallittaisiin lainsäätävän tahi toimeenpanevan vallan, jonka etu ei ole täydellisesti yhtä kansan edun kanssa, säätää kansalle mielipiteitä ja määrätä, mitä oppeja tahi mitä todisteita sen on suvaittava kuulla. Tätä puolta kysymystä ovat sitä paitsi edelliset kirjailijat niin usein ja niin loistavasti valaisseet, ettei siihen tarvitse tässä erittäin ryhtyä. Vaikka Englannin laki kirjapainon suhteen, on vielä nyt yhtä orjallinen, kuin se oli Tudorien aikana, niin ei ole juuri pelkäämistä, että sitä todella pannaan käytäntöön valtiollista keskustelua vastaan, paitsi jonkun satunnaisen kauhun aikana, kuin kapinan pelosta ministerit ja tuomarit menettävät malttinsa²; ja yleisesti puhuen perustuslaillisissa valtioissa ei ole vaaraa, että hallitus, olkoon se sitten täydellisesti vastuunalainen kansalle tahi ei, usein yrittäisi tarkastamaan yleisen mielipiteen lausumista, paitsi kuin se sitä tehdessään tekeytyy yleisön yleisen suvaitsemattomuuden välikappaleeksi. Otaksukaamme siis, että hallitus on aivan yhtä mieltä kuin kansa, eikä koskaan ajattelekaan anastaa pakkovaltaa, paitsi sen mukaan kuin se pitää sitä kansan tahtona. Mutta minä kiellän kansalta oikeuden käyttää sellaista pakkoa, joko itse tahi hallituksensa kautta. Tuo valta sinään on laiton. Parhaalla hallituksella on siihen yhtä vähän oikeutta, kuin huonoimmalla. Se on yhtä vahingollinen, tahi vielä vahingollisempi, kuin sitä käytetään sovinnossa yleisen mielipiteen kanssa, kuin riidassa sen kanssa. Jos koko ihmiskunta, paitsi yhtä ainoaa ihmistä, olisi samaa mieltä, ja tuo yksi ainoa vaan olisi vastaista mielipidettä, ihmiskunta ei olisi paremmin oikeutettu vaijistamaan tätä yhtä henkilöä, kuin tämä olisi oikeutettu vaijistamaan ihmiskuntaa, jos hänellä olisi siihen valta. Jos mielipide olisi personallista omaisuutta, joka olisi jonkun arvoista ainoastaan sen omistajalle, jos kiusanteko sen omistamisessa olisi vaan yksityistä vääryyttä, niin olisi joku erotus tehdäänkö vääräys harvoille vai useille henkilöille. Mutta varsinainen paha vaijistamisessa mielipiteen julkilausumista on se, että siten ryöstetään ihmissukua, niin hyvin jälkimaailmaa, kuin nykyistä sukupolvea, vielä enemmän niitä, jotka siitä mielipiteestä eroavat, kuin niitä, jotka sitä kannattavat. Jos mielipide on oikea, on heiltä otettu tilaisuus vaihtaa erehdys totuuteen; jos se on väärä, he menettävät melkein yhtä suuren edun, sen selvemmän käsityksen ja elävämmän tunnon totuudesta, jonka synnyttää tämän taistelu erehdyistä vastaan.

On tarpeen erikseen katsella näitä kahta olettamusta, joista kummallakin on erityinen, ominainen todistehaaransa. Me emme voi koskaan olla varmoja siitä, että se mielipide, jota me koetamme tukehuttaa, on väärä; ja jos olisimmekin varmat, niin sen tukehuttaminen olisi vielä sittenkin väärä.

² Tuskin olivat nämät sanat kirjoitetut, kuin, ikäänkuin loistavasti kumotakseen ne, v. 1858 tapahtuivat hallituksen vainoomiset painovapautta. Tämä epäviisas sekaantuminen valtiollisen keskustelun vapauteen ei ole kuitenkaan saanut minua muuttamaan ainoatakaan sanaa tekstissä, eikä se ole ollenkaan heikontanut minun vakaumustani, että kauhun kohtauksia lukuun ottamatta rangaistuksen ja sakon aika on valtiolliselta keskustelulta mennyt meidän maassa. Sillä ensiksikään ei vainoja jatkettu; ja toiseksi ne eivät oikeastaan olleetkaan mitään valtiollisia vainoja. Moitittu rikos ei ollut siinä, että tarkastettiin laitoksia tahi hallitsijain toimia tahi personia, vaan siinä että levitettiin epäsiiveellisenä pidettyä oppia: tyranninmurhan laillisuutta. Jos tämän luvun todisteilla on jonkunkaanlaista arvoa, niin pitäisi olla ihan täysi vapaus siiveellisenä vakaumuksena tunnustaa kutakin oppia ja siitä keskustella, pidettäköön sitä kuinka epäsiiveellisenä tahansa. Senvuoksi olisi hyödytöntä ja sopimatonta tässä ruveta tutkimaan ansaitseeko oppi tyranninmurhan laillisuudesta tuota nimeä vai ei. Minä tyydyn siihen, että sanon tämän asian aina olleen siiveysopin ratkaisemattomia kysymyksiä. Yksityisen kansalaisen tekoa, kuin hän kukistaa rikoksellisen, joka nousemalla lain yli, asettuu ulkopuolelle laillisen rangaistuksen ja tarkastuksen piiriä, eivät kokonaiset kansakunnat eivätkä muutamat ihmisten parhaat ja viisaimmat ole pitäneet rikoksena, vaan ylevän kunnan tekona, eikä se (oikea tai väärä) ole murhan, vaan kansalaissodan luontoa. Sentähden minä pidän, että kehoitus siihen on kussakin tapauksessa sopiva rankaisemisen syy, mutta ainoastaan jos selvä teko on seurannut sitä, tahi voidaan näyttää ainakin todennäköinen yhteys teon ja kehotuksen välillä. Eikä silloinkaan voi vieras hallitus, vaan juuri ahdistettu hallitus itse, itseänsä puolustaen, lain mukaan rangaista sen omaa olemista vastaan tehtyjä hyökkäyksiä.

Ensiksi: mielipide, jota on koetettu mahtisanalla lannistaa, voi mahdollisesti olla tosi. Ne, jotka sitä haluavat lannistaa, tietysti kieltävät siltä totuuden; mutta he eivät ole erehtymättömiä. Heillä ei ole mitään valtaa ratkaista kysymystä koko ihmiskunnan puolesta ja sulkea kaikki muut ihmiset tilaisuudesta arvostella asiaa. Kieltäytyminen kuuntelemasta jotakin mielipidettä sentähden, että on varma sen olevan väärän, on yhtä kuin otaksuminen, että *oma* varmuus on sama kuin *ehdoton* varmuus. Kaikki keskustelun vaijistaminen on oman erehtymättömyyden otaksumista. Sen hylkäämisen sallittakoon nojautua tähän yleiseen todisteeseen, joka ei ole siltä huonompi, että se on yleinen.

Kaikeksi onnettomuudeksi ihmiskunnan terveelle järjelle ei erehtyväisyys käytännössä saavuta läheskään samaa arvoa kuin opissa; sillä vaikka jokainen hyvin tuntee itsensä erehtyväiseksi, harvat pitävät tarpeellisenä olla varoillansa omaa erehtyväisyytensä vastaan tahi myöntävät sitä olettamista, että mielipide, josta he ovat aivan varmat, olisi juuri yksi esimerkki siitä erehtyväisyyttä, jonka alaiseksi he itsensä tunnustavat. Itsevaltiaat ruhtinaat ja muut, jotka ovat tottuneet rajattomaan tottelevaisuuteen, luottavat tavallisesti näin täydellisesti omaan mielipiteeseensä kaikissa asioissa. Onnellisemmassa asemassa olevat ihmiset, jotka joskus kuulevat heidän mielipidettensä vastustettavan ja ovat vähänkään tottuneet tulemaan oijaistuksi, kuin he ovat väärässä, luottavat näin rajattomasti ainoastaan niihin mielipiteisiinsä, joita kannattavat kaikki, kuin heitä ympäröivät tahi joita he tavallisesti kuuntelevat. Sillä samassa määrässä kuin ihmiseltä puuttuu luottamusta omaan tavalliseen arvosteluunsa, hän tapaa sokeasti luottaa yleensä "maailman" erehtymättömyyteen. Ja "maailma" merkitsee kullakin ihmisellä sitä osaa siitä, jonka kanssa hän tulee tekemiseen, hänen puolueittansa, hänen lahkoansa, hänen kirkkoansa, hänen yhteiskuntaluokkaansa. Se ihminen on jo kutsuttava verraten vapaamieliseksi ja laveanäköiseksi, joka "maailmalla" tarkoittaa niin laajaa alaa, kuin hänen omaa maatansa tahi hänen omaa aikaansa. Eikä hänen luottamuksensa tähän kollektiiviseen auktoriteettiin horjahdu vähääkään hänen huomattessaan, että toiset ajat, maat, lahkot, kirkot, luokat ja puolueet ovat ajatelleet ja vieläkin ajattelevat ihan päinvastoin kuin hän. Hän panee oman "maailmansa" vastuun siitä, että se on oikeassa muitten ihmisten erimielistä "maailmaa" vastaan; eikä se ensinkään huolestuta häntä, että paljas sattumus on ratkaissut, mikä näistä lukuisista "maailmoista" on hänen luottamuksensa saavuttanut, ja että samat syyt, jotka tekevät hänet kirkollismieliseksi Lontoossa, olisivat saaneet hänet Buddhan tahi Konfutsion oppilaaksi Pekingissä. Sitäpaitsi on itsestään niin selvää, ettei se todisteilla selvemmäksi tule, että aikakaudet ovat yhtä erehtyväisiä, kuin yksityiset ihmisetkin, sillä kukin aikakausi on kannattanut useita mielipiteitä, joita seuraavat ajat eivät ole pitäneet ainoastaan väärinä, vaan järjettöminä; ja on yhtä varmaa, että tuleva aika hylkää montakin nykyään yleistä mielipidettä, kuin että nykyaika on hyljännyt monta aikoinaan yleistä.

Vastaväite, joka luultavasti tehdään tätä todistetta vastaan, esiintyy kaiketi seuraavassa muodossa. Siinä että kieltää väärän opin levittämistä ei ole enempää erehtymättömyyden luulottelemista, kuin missään muussakaan esivallan toimenpiteessä, joka tapahtuu sen oman mielen mukaan ja sen omalla vastuulla. Arvostelukyky on ihmisille annettu jotta he sitä käyttäisivät. Onko nyt sen vuoksi, että sen käyttämisessä voi erehtyä, ihmisille sanottava, ettei heidän tule käyttää sitä ollenkaan? Estäessään sitä, mitä hän pitää turmiollisena, ei ihminen luulettele itseänsä erehtymättömäksi, vaan täyttää velvollisuutensa toimia, vaikka hän onkin erehtyväinen, omantuntonsa vakaumuksen mukaan. Jos emme koskaan uskaltaisi toimia mielipiteittemme nojalla, koska ne mielipiteet saattavat olla väärä, jättäisimme kaikki etumme valvomatta ja velvollisuutemme täyttämättä. Moite, joka soveltuu käytökseen ylimalkaan, ei siltä ole aina paikallaan kunkin yksityisen käytökseen nähden. Hallituksien ja yksityisten velvollisuus on muodostaa niin oikeita mielipiteitä kuin voivat, muodostaa niitä huolellisesti eikä koskaan tyrkyttää niitä muille, jolleivät he ole aivan varmoja olevansa oikeassa. Mutta kuin he ovat varmoja, sanovat sellaiset puhujat, niin se ei ole tunnollisuutta, vaan raukkamaisuutta, että empii toimimasta mielipiteensä mukaan ja sallii esteettömästi leviteltävän oppeja, joita rehellisesti pitää vaarallisina ihmiskunnan onnelle joko tässä tahi toisessa elämässä,

sentähden muka että muut ihmiset vähemmin valistuneina aikoina ovat vainonneet mielipiteitä, joita nyt uskotaan oikeiksi. Pitäkäämme vaari, sanotaan, ettemme joudu samaan erehdykseen. Mutta hallitukset ja kansat ovat erehtyneet muissa asioissa, joissa ei hallitusvallan käyttämistä ole pidetty sopimattomana. Ne ovat määränneet vahingollisia veroja, käyneet vääriä sotia. Emmekö siis saa määrätä minkäänlaisia veroja, emmekä ensinkään alottaa sotia? Ihmisten ja hallitusten tulee toimia parhaan taitonsa mukaan. Ehdotonta varmuutta ei ole olemassa, mutta ihmiselämän tarkoituksiin riittävää vakuutta on. Me saamme ja meidän täytyy pitää mielipidettämme oikeana ohjeena omalle käytöksellemme; eikä siinä ole sen liiempaa luulottelemista, että me kiellämme pahoja ihmisiä mullistamasta yhteiskuntaa levittämällä oppeja, jotka meistä ovat vääriä ja vahingollisia.

Minä vastaan, että siinä todella luuletellaan paljon enemmän. On ääretön erotus siinä, että minä pidän jotakin oppia oikeana, koska sitä ei ole kumottu, vaikka sen kumoamiseen on ollut täysi tilaisuus, ja siinä että minä hyväksyn sen oikeaksi sentähden, ettei sen kieltämistä sallita. Täysi vapaus vastustaa meidän mielipidettämme ja hyljätä se on juuri ehto, joka meitä oikeuttaa pitämään sitä mielipidettä totena toimintaa varten; eikä millään muulla keinolla voi ihmisen kyvyillä päästä järkevään vakuuteen oikeassa olemisesta.

Katsellaanpa joko mielipiteitten historiaa tahi ihmiselämän tavallista menoa. Kenen ansiota se on, ellei toinen eikä toinen niistä ole huonompi, kuin no todella ovat. Ei ainakaan ihmisjärjen sisällisen voiman; sillä missä asiassa tahansa, joka ei ole aivan itsestään selvä, on yhdeksänkymmentä yhdeksän aivan kykenemätöntä sitä arvostelemaan yhtä vastaan, joka siihen pystyy; ja sadannenkin ihmisen kyky on ainoastaan suhteellinen. Sillä enemmistö kunkin menneen sukupolven etevä miehiä kannatti monta mielipidettä, joitten nyt tunnetaan olevan erehdyksiä, ja teki tahi hyväksyi monta tekoa, joita ei nykyään enää kukaan pidä oikeina. Miksi siis yleensä ihmiskunnassa järkevät mielipiteet ja järkevä käytös on voitolla? Jos ne todella ovat voitolla – ja niiden täytyy olla, vaikka ihmisolot ovat ja ovat aina olleet jotenkin toivottomalla kannalla – niin siihen on syynä eräs ihmisjärjen ominaisuus, josta lähtee kaikki mitä ihmisessä joko järkeisenä tahi siveellisenä olentona on arvossa pidettävää, nimittäin että hänen erehdyksensä ovat korjattavissa. Hän kykenee oikaisemaan hairauksensa keskustelun ja kokemuksen kautta. Ei kokemuksen kautta yksinään. Keskustelua täytyy olla näyttämään, kuinka kokemus on selitettävä. Väärät luulot ja tavat väistyvät vähitellen faktojen ja todisteitten edestä. Mutta faktat ja todisteet, ennenkuin ne vaikuttavat mitään mieleen, ovat saatettavat sen eteen. Sangen harvat tapahtumat kykenevät kertomaan oman historiansa ilman selitystä sen tarkoituksen valaisemiseksi. Koska siis ihmisen arvostelun koko voima ja arvo on siinä yhdessä ominaisuudessa, että sitä saattaa oikaista, kuin se on väärässä, niin voi siihen luottaa ainoastaan kuin keinot sen oikaisemiseen ovat aina olleet käsillä. Jos jonkun ihmisen arvostelu ansaitsee luottamusta, niin kuinka se on sellaiseksi tullut? Siten että hän on pitänyt mielensä avoinna tarkasteluille hänen mielipiteitensä ja käytöstänsä. Siten että hän on tavannut kuunnella kaikkea, mitä häntä vastaan voidaan sanoa, tavannut ottaa onkeensa sen, mitä siinä oli oikeutettua, ja paljastaa itselleen ja sopivassa tilassa muille virheen siinä, mikä oli virheellistä. Siten, että hän on tuntenut ainoan keinon, jolla ihminen voi päästä jotenkin likimainkaan tuntemaan jonkun asian kokonaisuudessaan, olevan kuunnella, mitä siitä voivat sanoa kunkin mielialiset ihmiset, ja ottaa vaariin millä kaikilla tavoilla eri luonteiset ihmiset sitä voivat katsoa. Ei kukaan viisas mies ole hankkinut viisauttaan muulla kuin tällä tavalla. Ja ihmisen järjen luonto on sellainen, ettei hän millään muulla tavalla voi tulla viisaaksi. Alituinen tapa oikaista ja täydentää mielipidettäänsä vertaamalla sitä muitten mielipiteisiin ei suinkaan synnytä epäilystä ja empimistä sen käytäntöön panossa, vaan on ainoa luja pohja oikealle luottamukselle siihen. Sillä tuntien kaikki, mitä ainakin julkisesti voidaan häntä vastaan sanoa, ja varustauduttuaan kaikkia hangoittelijoita vastaan, tietäen että hän on hakenut vastuksia ja vaikeuksia, eikä niitä välttänyt, ettei hän ole sysännyt syrjään mitään valoa, jota joltakin puolelta voidaan asiaan saada – hänellä on oikeus ajatella omaa päätelmäänsä paremmaksi kuin kenenkään muun ihmisen, tahi kenenkään joukon, joka ei ole läpikäynyt samaa koetusta.

Ei ole liiallista vaatia, että mitä ihmiskunnan viisaimmat, jotka ovat parhaiten oikeutetut luottamaan omaan arvosteluunsa, pitävät välttämättömänä vakautuakseen luottamassa arvosteluunsa, että saman koetuksen alaisena on tuo yleisöksi kutsuttu kirjava joukko harvoja viisaita ja useita typeriä. Suvaitsemattomin kirkko, roomalais-katolinen kirkko laskee pyhimyksi-julistamistilaisuuteen saapuville "perkeleen asiamiehen" ja kuuntelee kärsiväisesti häntä. Siitä näkyy, ettei pyhimpiäkään ihmisiä voida laskea jälkimaailmaan kunnioitukseen, ennenkuin on tunnettu ja punnittu, mitä paholaisella on heistä sanomista. Jos ei Newtonin filosofiaa olisi sallittu epäillä, niin ei ihmiskunta olisi niin täydellisesti vakuutettu sen totuudesta, kuin se on. Niillä uskonkappaleilla, joista meillä on varhimmat takeet, ei ole mitään parempaa turvaa, kuin alituinen kehotus koko maailmalle näyttämään niitä perättömiksi. Jollei kehotusta oteta vastaan tahi jollei yritys onnistu, niin emme siltä vielä ole läheskään varmat. Mutta me olemme tehneet parhaiten, kuin nykyisessä ihmisjärjen tilassa voimme; emme ole laiminlyöneet mitään, joka voisi antaa totuudelle tilan saavuttaa meidät. Kuin tie on auki, voimme toivoa, että jos parempaa totuutta on olemassa, se löydetään, saati vaan ihmisjärki kysenee sitä käsittämään. Ja sillä aikaa saamme luottaa päässeemme totuutta niin lähelle, kuin meidän aikanamme on mahdollista. Tämä on se määrä varmuutta, mihin erehtyväinen olento voi päästä, ja tämä on tie, jota siihen päästään.

Omituista on, että ihmiset myöntävät arvoa todisteille vapaan keskustelun puolesta, mutta vastustavat niiden "saattamista äärimäisiin saakka", ymmärtämättä, että joll'eivät perusteet kelpaa "äärimäisessä" takauksessa, niin ne eivät kelpaa missään tapauksessa. Omituista, etteivät he mielestänsä luulettele itseänsä erehtymättömiksi, kuin he myöntävät vapaata keskustelua kaikista asioista, jotka mahdollisesti voivat olla *epäiltäviä*, mutta ajattelevat pitävän kieltää epäilemästä muutamia erityisiä periaatteita tahi opinkappaleita, koska ne muka ovat niin *varmoja*, s.o. koska *he ovat niin varmoja*, että ne ovat varmoja. Pitäminen jotakin seikkaa varmana, jos olisi yksikään, joka sitä varmuutta kieltäisi, kuin hänen vaan sallittaisiin se tehdä, on luulettelua, että juuri me ja ne, jotka yhtyvät meihin, olemme oikeita varmuuden tuomareita, ja kuulustelematta edes toista puolta. Nykyaikana – jota on kuvailtu "uskottomaksi, mutta epäilyksessään vapisevaksi" – jona, ihmiset tuntevat varmaan, ei niinkään sitä, että heidän mielipiteensä ovat todet, kuin etteivät he tiedä mitä tehdä ilman niitä, vaatimukset jonkun mielipiteen suojelemiseksi yleisön ahdistuksilta eivät perustu siinä määrin tämän mielipiteen totuuteen, kuin sen tärkeyteen yhteiskunnalle. On olemassa, sanotaan, muutamia opinkappaleita niin hyödyllisiä, melkein sanomme välttämättömiä menestykselle, että hallitusten velvollisuus on yhtä paljon suojella niitä, kuin mitään muutakaan yhteiskunnan etua. Kuin tällainen välttämättömyys on olemassa ja näin suoranainen yhteys velvollisuuden kanssa, oikeuttaa, vieläpä paneekin, niin väitetään, vähempikin kuin tuuleteltu erehtymättömyys hallituksia toimimaan oman mielipiteensä mukaan, vahvistettuina ihmisten yleisen mielipiteen kautta. Sen vuoksi on usein lausuttu, vielä useammin ajateltu, että ainoastaan kehnnot ihmiset haluavat heikontaa näitä terveellisiä opinkappaleita. Eikä ole ensinkään väärin, ajatellaan, pidättää pahoja ihmisiä ja estää, mitä ainoastaan millaiset ihmiset tahtovat tehdä. Tämän ajattelemistavan mukaan ei oikeutuksessa kahlehtimaan keskustelua ole kysymystä opin totuudesta, vaan sen hyödyllisyydestä; ja sillä keinolla päästään muka olemasta vastuussa tekeytymästään erehtymättömäksi mielipiteitten tuomariksi. Mutta ne, jotka tällä tyydyttävät itseänsä, eivät käsitä, että erehtymättömyyden luulettelu on vaan muuttunut toisesta paikasta toiseen. Kunkin mielipiteen hyödyllisyys on sekin mielipiteen esine, yhtä epävarma, yhtä suuresti keskustelunalainen ja yhtä paljon keskustelua kaipaava, kuin mielipide itsekkin. Tarvitaan yhtä suuresti erehtymätöntä mielipiteitten tuomaria ratkaisemaan jonkun mielipiteen olevan vahingollisen, kuin ratkaisemaan sen olevan väärän, joll'ei tuomitulla mielipiteellä ole täysi tila puolustautumaan. Eikä sovi sanoa, että vääräuskoisen sallittakoon pitää ajatustansa hyödyllisenä tahi vahingottomana, vaikka häntä kielletään pitämästä sitä oikeana. Mielipiteen, totuus on osa sen hyödyllisyyttä. Jos tahdomme tuntea, onko toivottava, että jotakin lauselmaa uskotaan, niin onko mahdollista olla huomioon ottamatta, onko se tosi vai ei? Ei huonojen, vaan parhaiten ihmisten mielestä ei mikään oppi, joka on totuuden vastainen, voi olla todella hyödyllinen. Ja voitko

estää sellaisia ihmisiä vetoamasta tähän väitteeseen, kuin heitä syytetään kieltämästään jotakin oppia, jota heille on kuvailtu hyödylliseksi, mutta jonka he uskovat olevan väärän? Ne, jotka ovat suvaittujen mielipiteitten puolella, eivät jätä käyttämättä tätä vastausta hyväkseen niin paljon kuin mahdollista. Et kuule *heidän* punnitsevan kysymystä hyödyllisyydestä aivan kuin sen voisi kokonansa erottaa totuudesta. Päinvastoin juuri sentähden, että heidän oppinsa on "tosi", pidetään sen tuntemista ja uskomista niin välttämättömänä. Ei voi olla rehellistä keskustelua hyödyllisyyden asiasta, kuin toisella puolella saa käyttää niin tärkeää todistetta, vaan ei toisella. Ja asiassa pysyäksemme, kuin laki tahi yleinen mielipide eivät salli jonkun opin totuudesta väiteltävän, suvaitsevat ne juuri yhtä vähän sen hyödyllisyyden kieltämistä. Korkeintaan sallivat ne tingittävän sen ehdottomasta välttämättömyydestä tahi varsinaisesta rikoksellisuudesta sen kumoamisessa.

Täydellisemmin valaistaksemme, kuinka vahingollista on kieltäytyä kuuntelemasta ajatuksia sen vuoksi että me mielessämme olemme ne tuominneet, haluamme rajoittaa keskustelun määrättyihin kohtiin; ja minä valitsen juuri ne kohdat, jotka minulle ovat vähemmän edullisia – joissa todisteet ajatuksen vapautta vastaan sekä totuuden että hyödyllisyyden puolesta ovat pidetyt lujimpina. Olkoot vastustetut opit usko Jumalaan ja tulevaan elämään, tahi joku yleinen perinnäinen siveellisyyden oppi. Tällaisella pohjalla taisteleva suo suuren edun epärehelliselle vastustajalle, sillä varmaan sanoo hän (ja moni, joka ei tahdo olla epärehellinen, sanoo niin itsekseen): ovatko nämät ne opit, joita te ette pidä kyllin varmoina otettavaksi lain suojeluksien. Onko usko Jumalaan yksi niistä oppeja, joista itsensä varmaksi tuntiessaan teidän mielestänne luulettelekse erehtymättömäksi? Mutta sallittakoon minun huomauttaa, etten minä kutsu itseänsä varmaksi tuntemista jostakin opista (olkoon se mikä tahansa) luulettelemiseksi erehtymättömyyttä. Sitä on vaan yritys ratkaisemaan tämä oppi *muitten puolesta*, sallimatta heidän kuulla, mitä vastaiselta puolelta voidaan sanoa. Enkä minä syytä ja moiti tätä yritystä sitä vähemmän, jos sitä käytetään pyhimpäin vakaumusteni puolesta. Olkoon ihmisellä kuinka tahansa määrätty vakaumus jonkun opin ei ainoastaan vääryydestä, vaan myös vahingollisista seurauksista – ei ainoastaan vahingollisista seurauksista, mutta myös (käyttääkseni lauseita, jotka kerrassaan hylkään) epäsiiveellisyydestä ja jumalattomuudesta; kuitenkin, jos hän tämän yksityisen mielipiteensä nojalla, vaikkapa maansa ja aikalaistensa yleisen mielipiteen kannattamanakin, estää jonkin ajatuksen pääsemästä kuuluville sen puolustukseksi, hän luulettelekse erehtymättömäksi. Eikä se luulettelu ole suinkaan sitä vähemmän vastustettava ja vaarallinen sen vuoksi, että tuota oppia kutsuttiin epäsiiveelliseksi ja jumalattomaksi; päinvastoin juuri tässä tapauksessa ennen muita se on enimmänsä turmiollinen. Nämät ovat juuri ne tapaukset, joissa jonkun sukupolven ihmiset tekevät noita surkeita harhateitä, jotka herättävät jälkimaailman hämmästyksiä ja kauhua. Niissä tapaamme ne muistettavat kohdat historiassa, joissa lain voimaa käytettiin hävittämiseen parhaat ihmiset ja ylevimmät opit, valitettavasti kyllä menestyksellä ihmisiin nähden, vaikka jotkut opit ovat säilyneet tullaksensa (ikäänkuin ivalla) mainittavaksi samanlaisen käytöksen puolustukseksi sellaisia vastaan, jotka eroavat *niistä* tahi niiden perinnäisestä selityksestä.

Ihmiskunnalle voi tuskin liian usein muistuttaa, että kerran eli Sokrates niminen mies, joka oli merkittävässä riidassa laillisen auktoriteetin ja silloin vallitsevan yleisen mielipiteen kanssa. Tätä miestä, vaikka hän oli syntynyt suurista individeistä rikkaassa ajassa ja maassa, ovat hänen ja sen ajan parhaat tuntijat kuvanneet kunnollisimmaksi mieheksi silloin elävistä; ja me tunnemme hänet kaikkien seuraavien siiveellisyyden opettajien päämieheksi ja esikuvaksi, yhtä hyvin Platonin ylevän innostuksen, kuin Aristoteleksen terävän hyötyopin alkuunpanijaksi, "*i maestro di color che sanno*"³, kahden eettillisen ja muunkin filosofian alkulähteen. Tämän kaikkien sittemmin eläneitten suurten ajattelijain tunnustetun opettajan – jonka maine kukoistaen vielä enemmän kuin kahden tuhannen vuoden kuluttua voittaa kaikkien muitten mainioitten miesten maineen, jotka ovat tehneet hänen kotikaupunkinsa kuuluisaksi – tappoivat hänen omat kansalaisensa laillisesti tuomittuna

³ "Oppineitten opettaja". Danten lausuma Aristoteleksiä. Suom. muist.

jumalattomuudesta ja siveettömyydestä. Jumalattomuudesta, koska hän muka oli kieltänyt valtion hyväksymät jumalat; oikeastaan hänen syyttäjänsä vakuuttivat, ettei hän uskonut mitään jumalia (kts "Puolustuspuhetta"). Siveettömyydestä, koska hän oli opeillansa ja neuvoillansa "nuorisoa turmellut". Näihin rikoksiin tuomioistuin – on meillä täysi syy uskoa – rehellisesti piti häntä syyllisenä, ja tuomitsi rikoksellisena kuolemaan miehen, joka luultavasti parhaiten kaikista aikalaisista oli ansioittanut itsensä ihmiskunnan edessä.

Siirtykäämme tästä vielä yhteen toiseen tapaukseen lain harjoittamaa vääryyttä, ainoaan, jonka mainitseminen Sokrateksen tuomion jälkeen ei ole antiklimax: tapaukseen Golgathalla yli kahdeksantoista vuosisataa sitten. Mies, jonka siveellinen suuruus vaipui niin syvälle kaikkien niiden muistoon, jotka näkivät hänen elämänsä ja kuulivat hänen puhettansa, että kahdeksantoista seuraavaa vuosisataa on palvellut häntä kuin itseä kaikkivaltiaasta, tapettiin häpeällisesti. Ja miksi? Jumalanpilkkauksesta. Ihmiset eivät ainoastaan tunteneet hyväntekijäänsä väärin; he pitivät häntä juuri vastakohtana siihen, mitä hän oli, ja kohtelivat häntä juuri semmoisena jumalattomuuden hirviönä, jona heitä itseänsä nyt pidetään tämän menettelynsä tähden. Ne tunteet, joilla ihmiset nyt katsovat näitä surkeita tekoja, varsinkin jälkimäistä niistä, saattavat heidät kerrassaan väärin tuomitsemaan niiden onnettomia tekijöitä. Nämät eivät olleet hyvin luultavastikaan pahoja ihmisiä – eivät pahempia kuin ihmiset yleensä ovat; pikemmin päinvastoin olivat he ihmisiä, joissa olivat täydellisesti ja vähän enemmänkin kuin täydellisesti heidän aikansa ja kansansa uskonnolliset, siveelliset ja isänmaalliset tunteet: juuri sellaisia ihmisiä, joilla kaikkina aikoina, meidän omammekin siihen luettuna, on täydet toiveet kulkea elämänsä läpi nuhteettomina ja kunnioitettuina. Ylimäinen pappi, joka repi vaatteensa, kuin lausuttiin ne sanat, jotka hänen maansa ajatusten mukaan olivat synkin rikos, oli hyvin luultavasti yhtä totinen kauhussaan ja harmissaan, kuin yleensä kunnioitettavat ja hurskaat miehet nykyään ovat niissä uskonnollisissa ja siveellisissä ajatuksissa, joita he tunnustavat; ja useat, jotka nykyään kauhistuvat hänen tekoaan, olisivat tehneet aivan samoin kuin hänkin, jos olisivat eläneet hänen aikansa ja syntyneet juutalaisina. Oikeauskoiset kristityt, jotka mielivät ajattelemaan, että ensimmäisten marttyrien kivittäjät varmaan olivat pahempia ihmisiä kuin he, muistakoot, että yksi noita vainoojia oli pyhä Paavali.

Lisätkäämme vielä yksi esimerkki, sattuvinkin kaikista, jos erehdyksen vaikuttavaisuus mitataan sen viisauden ja kunnon mukaan, joka siihen joutuu. Jos kellään vallanpitäjällä oli keisari Markus Aureliuksella syytä ajatella itseään parhaaksi ja valistuneimmaksi aikalaisista. Koko sivistyneen maailman itsevaltiaana säilyi hän kaiken elinaikansa ei ainoastaan mitä puhtaimmasti oikeamielisenä, vaan myös – jota oli vähemmän odottamistakaan hänen stoalaiselta sivistykseltään – sangen helläsydämisenä. Ne harvat virheet, jotka hänelle luetaan, olivat kaikki pehmeiden syytä, ja hänen kirjoituksensa, vanhan ajan hengen korkeinta siveellistä tuotetta, eroavat tuskin huomattavasti, jos eroavat ollenkaan, Kristuksen kuvaavimmista opeista. Tämä mies, parempi kristitty kaikessa paitsi sanan dogmillisessa merkityksessä kuin melkein kukaan niitä näköjään kristityitä keisareita, jotka sittemmin ovat hallinneet, vainosi kristinuskoa. Vaikka hän oli ihmisyyden edellisten voittojen huipulla, oli avoin-, vapaajärkinen, ja luonteensa saattoi hänet itsestään siveellisiin kirjoituksiinsa omistamaan kristillisen ihanteen, ei hän kuitenkaan nähnyt, että kristinuskon oli tuleva hyväksi eikä pahaksi maailmalle, jota kohtaan hän tunsikin niin syvää velvoitusta. Silloisen yhteiskunnan tunsikin hän olevan surkeassa tilassa. Mutta mimmoinen se olikaan, näki hän, eli ajatteli näkevänsä, että se pysyi koossa ja estyi yhä pahentumasta juuri uskonsa kautta perittyihin jumaloihin ja kunnioituksensa kautta heitä kohtaan. Ihmiskunnan hallitsijana piti hän velvollisuutensa pidättää yhteiskuntaa lohkeilemasta pirstoiksi, eikä käsittänyt, miten olisi muodostettava uusia siteitä, jotka jälleen liittäisivät sen kokoon, jos entiset siteet katkaistaisiin. Uusi uskonto julkisesti tarkoitti näitten siteitten irrottamista; jollei siis ollut hänen velvollisuutensa omistaa tämä uskonto, näytti olevan hänen velvollisuutensa tukehduttaa se. Koska nyt kristillisyyden jumaluusoppi ei hänestä näyttänyt todelta eikä jumalasta alkunsa saaneelta; koska tuo kumma kertomus ristiinnaulitusta jumalasta ei tuntunut hänestä uskottavalta ja koska hän ei voinut arvata, että järjestelmä, joka

nojautui hänestä niin kokonansa uskomattomalle pohjalle, olisi se uudistava voima, joksi se, kaikkien tappioitten perästä, todella on osottautunut, niin tuo lempein ja hellin filosofeista ja hallitsijoista antoi käskyn vainoamaan kristityitä. Minun mielestäni tämä on traagillisimpia tapauksia koko historiassa. Tuntuu katkeralta ajatella, kuinka erilainen nykyistään maailman kristillisyyks olisi ollut, jos kristinusko omistettiin keisarikunnan uskonnoksi Markus Aureliuksen eikä Konstantinuksen johdolla. Mutta olisi yhtä väärin häntä kuin totuutta vastaan, jos kieltäisi, että kaikki puolusteet, joihin voidaan vedota vastakristillisten oppien rankaisemisessa, olivat Markus Aureliuksenkin puolella hänen rangaistessaan kristinuskon levittämistä. Ei kukaan kristitty lujemmin usko, että ateismi (jumalankieläminen) on väärää ja viepi yhteiskunnan hajoamiseen, kuin Markus Aurelius uskoi tätä samaa kristinuskosta; hän, jota kaikista silloin elävistä miehistä voitiin pitää parhaiten kykenevänä arvostelemaan sitä. Jollei siis se, joka hyväksyy mielipiteitten levittämisen rankaisemista, mairittelekse viisaammaksi ja paremmaksi ihmiseksi, kuin Markus Aurelius, syvempään syöpyneeksi aikansa viisauteen ja intelligenssinsä avulla korkeammalla sen yli seisovaksi – totisemmaksi totuutta etsimässä ja hartaammaksi sitä löydettyä palvelemissa, luopukoon hän luulettelemasta omaa ja yleisön erehtymättömyyttä, niinkuin suuri Antoninus teki niin onnettomalla seurauksella.

Huomaten mahdottomaksi puolustaa rangaistuksen käyttämistä epäuskonnollisten oppien tukehduksiksi todisteilla, jotka eivät oikeuttaisi myöskin Markus Antoninusta, uskonnollisen vapauden vihaajat joskus kovasti ahdistettuina hyväksyvät tämän johtopäätöksen ja sanovat, niinkuin t: ri Johnson, että kristinuskon vainoojat olivat oikeassa, että vaino on koetus, jonka läpi totuuden tulee käydä ja jonka läpi se aina menestyksellä käy, sillä lain rangaistukset ovat lopuksi voimattomat totuutta vastaan, vaikka joskus vaikuttavat hyvää vahingollisia harhaoppia vastaan. Tämä on yksi laji todisteita uskonnollisen suvaitsemattomuuden puolesta ja siksi huomattava, ettemme saa sitä jättää vaariin ottamatta.

Väitettä, jonka mukaan totuutta oikeuden mukaisesti saa vainota, koska vainon mukaan on mahdoton sitä vahingoittaa, ei voi syyttää tarkoitukseltaan vihamieliseksi uusien totuuksien vastaanottamiselle, mutta emme voi myöskään jalomieliseksi ylistää sen kohtelua niitä miehiä, joita ihmiskunnan tulee noista totuuksista kiittää. Keksiminen maailmalle jotakin, joka sitä syvästi koskee ja jota se ei ennen tuntenut; näyttäminen että se on erehtynyt jossakin maallisessa tahi hengellisessä elinkysymyksessä on niin tärkeä palvelus kuin ihmisolento yleensä voi tehdä lähimmäisilleen, ja joissakin tapauksissa, niinkuin esim. ensimmäisiin kristittyihin ja uskonpuhdistajiin nähden, uskovat t: ri Johnsonin mieliset sen olleen kalliimman lahjan, kuin ihmiskunnalle voitiin antaa. Että sellaisten hyväin töitten tekijät palkitaan marttyrikuolemalla, että heidän korvauksensa on tulla kohdelluiksi kurjimpina rikoksellisina, ei ole tämän opin mukaan erehdys ja onnettomuus, jota ihmiskunta saisi valittaa säkissä ja tuhassa, vaan luonnollinen ja oikea asiain meno. Uuden totuuden esittäjän pitäisi tämän opin mukaan seisoa, kuten Iokriilaisten lain mukaan uuden lain ehdottajan, nim. nuora kaulassa tullaksensa heti kuristettavaksi, jollei kansankokous kuultuaan hänen perusteensa paikalla hyväksynyt hänen esitystensä. Ihmisten, jotka puolustavat tällaista tapaa kohdella hyväntekijöitä, ei voi olettaa antavan suurta arvoa itselle hyvälle työlle. Ja minä uskon tämän näkökannan rajoittuvan pääasiallisesti sellaisiin ihmisiin, jotka ajattelevat, että uudet totuudet ovat saattaneet ennen aikaan olla toivottavia, mutta että meillä on nyt jo niitä kylläksemme.

Mutta muuten sanelma, että totuus aina pääsee vainossa voitolle, on yksi noita hauskoja erehdyksiä, joita ihmiset kertaavat toistensa perässä, kunnes ne tulevat jokapäiväisiksi, mutta jotka kaikki kokemus kumoaa. Historia on täynnä tapauksia, joissa totuus on vainon kautta tukehduks; jos ei ainaiseksi masennettu, niin ainakin syrjäytetty vuosisadoiksi. Ainoastaan uskonnollisista mielipiteistä puhuaksemme: uskonpuhdistus puhkesi vähintään kaksikymmentä kertaa ennen Lutheria, ja ehkäistiin. Arnold Brescialainen sortui. Fra Dolcino sortui. Savonarola sortui. Albigenit sortuivat. Valdolaiset sortuivat. Lollardit sortuivat. Hussilaiset sortuivat. Ja Lutherin ajan jälkeenkin onnistui vaino, missä sitä pitkitettiin. Espanjasta, Italiasta, Flandernista, Itävallan keisarikunnasta hävitettiin protestanttisuus juuriaan myöten, ja hyvin luultavasti olisi samoin käynyt Englannissakin,

jos Maria kuningatar olisi elänyt tahi Elisabet kuollut. Vaino on aina menestynyt, paitsi missä harhauskoiset ovat olleet liian voimakas puolue tullaksensa kyllin voimakkaasti ahdistetuksi. Ei kukaan järkevä ihminen voi epäillä, ettei kristinusko olisi saattanut tulla hävitetyksi Kooman keisarikunnasta. Se levisi ja tuli vallitsevaksi, koska vainot olivat vaan tilapäisiä, kestivät ainoastaan lyhyen ajan ja niiden välissä oli pitkät ajat, jolloin oppia häiritsemättä levitettiin. Se on paljasta hellätuntoista puhetta, että totuudessa, ainoastaan totuutena, on joku sisällinen, valheelta kielletty voima päästä voitolle vankilasta ja roviosta. Ihmiset eivät ole hartaampia totuuden, kuin he usein ovat valheen puolustajia, ja lain tahi myös yhteiskunnallisten rangaistusten riittävä käytäntö onnistuu tavallisesti ehkäisemään kummankin levittämisen. Todellinen etu, joka totuudella on, on se, että kun joku aate on tosi, saa sen tukehduttaa kerran, kahdesti tahi useammin, mutta aikain kuluessa löytyy aina ihmisiä keksimään sitä uudestaan, kunnes kerran sen ilmestyminen sattuu aikaan, jolloin se suosiollisissa olosuhteissa pelastuneena vainolta varttuu siksi, että kykenee kestäämään kaikki seuraavat kukistamisyriykset.

Sanotaan, ettemme me nyt enää tapa uusien oppien esittäjiä: me emme ole niinkuin esisämme, jotka löivät profetat kuoliaaksi, me pystytämme heille muistomerkkiä. Tosin emme enää kuoleta eriuskoisia. Ja se rangaistuksen määrä, minkä nykyaikainen tunto luultavasti suvaitsisi vahingollisimpiakin oppeja vastaan, ei ole riittävä hävittämään niitä. Mutta alkäämme imarrelko itseämme olevamme vielä vapaat lain kautta harjoitetun vainon häpeätahrasta. Rangaistuksia opista tahi ainakin sen julkilausumisesta on vielä laissa; eikä niiden voimaanpano ole tänäkään aikana niin kokonaan esimerkkiä vailla, ettei olisi ensinkään uskomista, niiden vielä kerran pääsevän täyteen voimaan. V. 1857 Cornwallin kreivikunnan kesäkäräjissä tuomittiin eräs miesparka,⁴ kaikessa elämässään moitteettomaksi mainittu, kahdenkymmenenviiden kuukauden vankeuteen siitä että oli lausunut ja kirjoittanut eräälle portille joitakin loukkaavia sanoja kristinopista. Kuukauden kuluessa siitä Old Baileyssä kaksi henkilöä⁵ eri tiloissa hyljättiin jurymiehen toimesta, ja toista tuomari ja yksi neuvonantaja vielä törkeästi soimasivat, sentähden että he rehellisesti ilmoittivat, ettei heillä ollut uskonnollista mielipidettä; ja kolmannelta, eräältä muukalaiselta,⁶ samasta syystä kiellettiin oikeus muutamaa varasta vastaan. Tämä hyvityksen kielto tapahtui sen lainmääräyksen nojassa, ettei saa todistaa oikeuden edessä kukaan, joka ei tunnusta uskoa jumalaan (joku jumala riittää) ja tulevaan elämään, joka on sama kuin julistaa sellaiset henkilöt henkipatoiksi, suljetuiksi tuomioistuinten suojeluksesta: jotta ei ainoastaan heitä itseänsä saa rankaisematta ryövätä ja ahdistaa, jollei ole läsnä muita kuin he itse tahi toisia samanmielisiä henkilöitä; vaan myöskin ketä tahansa muita saa ryövätä ja ahdistaa, jos asian toteennäyttö on heidän todistuksensa varassa. Tämä perustuu siihen otaksumiseen, että semmoisen ihmisen vala, joka ei usko tulevaan elämään, on arvoton – joka otaksuminen osottaa sen kannattajien sangen vähän tuntevan historiaa (sillä se on historiallisesti totta, että suuri osa uskottomia on ollut sangen rehellisiä ja kunniallisia ihmisiä); eikä siinä pysy kukaan, jolla on vähintäkään tietoa siitä, kuinka monen niin kuntonsa kuin luonnonlahjainsa tähden maailmassa sangen korkeassa arvossa olevan ihmisen, ovat ainakin heidän likeisimpänsä tunteneet olevan uskottoman. Tuo määräys syöpi sitäpaitsi itsensä ja kumoaa oman perustuksensa. Vaikka se väittää, että ateistit välttämättömästi ovat valehtelijoita, sallii se todistaa kaikkien ateistien, jotka tahtovat valehdella, ja hylkää ainoastaan ne, jotka ennen uhoittelevat kirokun uskon julkisesta tunnustamisesta lähtevää panettelua kuin vakuuttavat valetta. Määräys, joka täten todistaa itsensä järjettömäksi omaan tunnustettuun tarkotukseensa nähden, voi pysyä voimassa ainoastaan vihan merkkinä, vainon jäännöksenä, vieläpä vainon, jolla on se omituisuus, että sen alaiseksi joutuu selvästi osotettuansa, ettei sitä ansaitsisi. Tämä määräys, ja se oppi, joka siinä on, loukkaa tuskin vähemmin uskavaisia, kuin uskottomiakaan. Sillä jos se, joka ei usko tulevaan elämään, välttämättömästi

⁴ Thomas Pooley, Bodminin käräjät 31 p. heinäk. 1857. Seuraavassa joulukuussa hallitus hänet vapautti.

⁵ George Jacob Holyoake, 17 p. elok. 1857. Edward Truelove, heinäk. 1857.

⁶ Paroni de Gleichen. Polisoikeus Marlborough streetissä, 4 p. elok. 1857.

valehtelee, siitä seuraa että niitä, jotka uskovat, estää valehtelemasta (jos heitä mikään estää) helvetin pelko. Emme tahdo tehdä tämän määräyksen keksijöille emmekä kannattajille niin väärin, että olettaisimme heidän käsityksensä kristillisestä kunnosta lähteneen heidän tajunnastaan.

Nämät tosin ovat vainon rääsyjä ja sirpaleita vaan, ja niitä saattaa ajatella pikemmin kuin haluksi vainota vain esimerkiksi tuota englantilaisten mielissä yleistä heikkoutta, että he kummallisen mieluisasti säilyttävät huonoja periaatteita, kuin eivät enää itse ole kyllin huonoja haluamaan niitä todella voimaan pantavaksi. Mutta pahaksi onneksi ei yleisen mielipiteen tilassa ole mitään takeita siitä, että laillisen vainon pahimpien muotojen väliaikainen lakkauttaminen, joka on kestänyt noin miespolven ajan, on edelleen jatkuva. Tänä aikana asiain vanha vakava meno rikkoutuu yhtä usein yritysten kautta eloon herättää menneitä pahoja, kuin saada toimeen uusia hyviä hankkeita. Mitä nykyaikana pöyhkeillen kutsutaan uskonnon uudestisyntymiseksi, on varmaan ahtaissa ja sivistymättömissä mielissä ainakin yhtä suuresti ulkokultaisuuden uudestisyntymistä. Ja missä niin tehokasta ja pysyvää uskonnollisen suvaitsemattomuuden sytykettä on kansan tunteissa, kuin on kaikkina aikoma säilynyt tämän maan keskiluokassa, siellä tarvitsee ainoastaan hiukkasen yllyttää vainoomaan niitä, joita aina on pidetty sopivina vainon esineinä.⁷ Sillä tämä se juuri on, nim. ihmisten ajatukset ja tunteet niistä, jotka hylkäävät ne uskonkappaleet, joita he pitävät tärkeinä, kuin tekee, ettei meidän maa ole henkisen vapauden paikka. Pitkät ajat on jo ollut laillisten rangaistusten pääepäkohtana, että ne vahvistavat yhteiskunnallista häpeätahraa. Tämä häpeätahra se on, joka on todella vaikuttava, ja niin vaikuttava on se, että tunnustaminen mielipiteitä, jotka ovat yhteiskunnan kirouksen alaisia, on vähemmän tavallinen Englannissa, kuin monessa muussa maassa on julkilausuminen sellaista, mikä on vaarassa tulla laillisen rangaistuksen alaiseksi. Kaikkiin ihmisiin nähden, paitsi niihin, joita rahaseikat tekevät rippumattomiksi muitten ihmisten hyvästä tahdosta, yleinen mielipide tässä asiassa on yhtä vaikuttava kuin laki; ihmisiä saa yhtähyvin vangita, kuin sulkea tilaisuudesta ansaitsemaan leipänsä. Joilla jo on varma leipä ja jotka eivät pyri vallanpitäjain, yhdistysten tahi yleisön suosioon, heillä ei ole muuta pelkäämistä julkilausumastaan mitä ajatuksia tahansa, kuin että heistä ajatellaan ja puhutaan pahaa, eikä luulisi tarvittavan kovin suurta sankarillisuutta kestämaan tätä. Ei ole ensinkään syytä vedota ad misericordiam (säälisiin) sellaisten ihmisten puolesta. Mutta vaikkemme nyt enää kohtelee niitä, jotka ajattelevat toisin kuin me, niin pahoin kuin ennen oli tapamme tehdä, niin teemme itsellemme vahinkoa kenties enemmän kuin koskaan ennen kohtelullamme heitä. Sokrates tapettiin, mutta Sokrateksen filosofia nousi kuin aurinko taivaalle ja levittää valoaan koko henkisen maailman yli. Kristityitä heitettiin leijonain eteen, mutta kristillinen kirkko kasvoi suureksi ja tuuheaksi puuksi, kohoten vanhempain ja heikompain kasvien yli ja peittäen ne varjollansa. Meidän puhtaasti yhteiskunnallinen suvaitsemattomuutemme ei tapa ketään, ei peräti hävitä mitään oppia, vaan saattaa ihmiset pukemaan ne valepukuun tahi luopumaan niitä tehokkaasti levittämästä. Meillä harhaopit eivät huomattavasti voita eivätkä menetä alaa vuosikymmenessä tahi miehenijässä; ne eivät koskaan leimahda ilmi laajalta, vaan kytövä yhä ajattelijain ja oppineitten ahtaissa piireissä, joista ovat peräisinkin, koskaan valaisematta ihmiskunnan

⁷ Tärkeän varoituksen saapi siitä ankarasta vainoomahimojen kiihkosta, joka yhdessä meidän kansallisluonteemme huonoimpain puoltien kanssa näyttäytyi Sepoykapinassa. Fanatikkojen ja ulkokullattujen raivoa saarnastuolissa ei kannata mainitakaan; mutta evankelisen puolueen päämiehet ovat julistaneet perusohjeekseen hindulaisten ja muhamedilaisten hallituksessa, ettei valtion varoilla ole kannatettava yhtään koulua, jossa ei raamattua opeteta; ja välttämättömänä seurauksena siitä on, ettei mitään valtionvirkaa ole annettava muille kuin todellisille kristityille tahi sellaisiksi ilmoittautuneille. Erään alavaltiosihteerin kerrotaan 12 p. marrask. 1857 vaalimiehilleen pitämässään puheessa lausuneen: "Englannin hallituksen suvaitseminen heidän uskontoansa (100 miljoonan Englannin alamaisen uskontoa), taikauskoa, jota he kutsuvat uskonnoksi, on hidastuttanut brittiläisen nimen valtaa, ja ehkäissyt kristinuskon onnellista varttumista... Suvaitsevaisuus oli tämän maan uskonnollisten vapauksien vankka nurkkakivi, mutta ei saa antaa väärin käyttä tuota kallista sanaa. Hänen ymmärtääksensä se tarkoitti täydellistä vapautta kaikille, vapaata jumalanpalvelusta *kristittyjen kesken, jotka palvelivat samalla perustuksella*. Se tarkoitti kaikkien *kristittyjen* lahkojen ja joukkioiden suvaitsemista, *joita uskoivat yhteen Vapahtajaan*." Minä tahdon erittäin huomauttaa sitä seikkaa, että mies, joka on katsottu soveliaaksi täyttämään korkeaa virkaa tämän maan hallituksessa liberalisen ministeristön aikana, on sitä mielipidettä, että kaikki, jotka eivät usko Kristuksen jumaluutta, ovat pidettävät suvaitsevaisuuden piirin ulkopuolella. Kuka tämän tylsämielisen puheen jälkeen voi pysyä siinä Illusionissa, että uskonnollinen vaino on mennyt ei koskaan palatakseen?

yleisiä asioita todellisella tahi valhevalollaan. Ja siten pysyy voimassa asiain tila, joka muutamien mielestä on hyvinkin tyydyttävä, koska se ilman noita ikäviä sakottamisia ja vangitsemisia säilyttää kaikki vallitsevat mielipiteet näennäisesti häiritsemättä, samalla kuin ei se kokonaan tuomitse toisinajattelevia, joilla on ajattelemisen vikaa, järkeään käyttämästä. Sopiva ohjelma säilyttämiseen rauhaa hengen maailmassa ja antamiseen kaikkein asiain mennä melkein samaa menoa kuin ennenkin. Mutta tämän tapaisen henkisen rauhan hinnaksi uhrataan ihmishengen koko siveellinen ponsi. Asiain tila, jossa suuri osa toimeliaimpia ja tutkivimpia henkiä näkee viisaimmaksi kätkeä vakaumustensa yleiset ohjeet ja perusteet omaan rintaansa ja koettaa yleisön puoleen kääntyessään kykynsä mukaan sovittaa johtopäätöksensä perustermiin, jotka he mielessään ovat hyljänneet, ei voi synnyttää niitä suoria, pelottomia luonteita ja loogillisia, vakavia henkiä, jotka ennen kaunistivat ajatuksen maailmaa. Se ihmislaji, jota siinä voi tavata, on joko paljaita tavanmukaisuuden tavottelijoita tahi totuuden teeskentelijöitä, joiden todisteet kaikissa suurissa asioissa ovat sovitettut kuulijain mukaan eivätkä ole ne samat, joista he itse ovat vakaumuksensa saaneet. Ne, jotka pelastuvat kummastakin näistä, tekevät sen supistamalla ajatuksensa ja harrastuksensa asioihin, joista voi puhua joutumatta periaatteitten vaaralliselle alalle s.o. pieniin käytännöllisiin asioihin, jotka selkeäisivät itsestänsä, kuin vaan ihmisten henki vahvistuisi ja laajenisi, ja jotka eivät koskaan todella selviä ilman sitä. Mutta se, joka vahvistaisi ja laajentaisi ihmishengen, vapaa ja rohkea mietiskely korkeimpia asioita, jätetään sikseen.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.